

GLOBALNI ASPEKTI KRETANJA STRANIH INVESTICIJA

Pregledni rad

DOI 10.7251/DEFSR1841003K	COBISS.RS-ID 7744792	UDK 338.124.4:341.232.1
---------------------------	----------------------	-------------------------

dr Ognjen Erić¹

Krajinapetrol a.d. Banja Luka

Apstrakt:

Fond stranih ulaganja u svijetu se višestruko multiplicirao u posljednje dvije decenije. Međutim, rastući trend kretanja stranih investicija je prekinut izbijanjem skorašnje finansijske krize u svijetu. Smanjen priliv investicija u zemlje u razvoju iz inostranstva otežao je finansiranje njihovog tekućeg računa, jer su istovremeno teže dolazile do zajmovnih sredstava na međunarodnom tržištu kapitala. Većina neto uvoznica kapitala su neto dužnici na međunarodnom tržištu kapitala, što ih je pokretalo na povećanje investicione privlačnosti za međunarodne investitore. Time su nastojale da smanje svoju izloženost zajmovnom tržištu. Iako strane investicije predstavljaju poželjan izvor finansiranja deficita tekućeg računa, neto priliv ovih sredstava vremenom generiše negativan saldo u računu dohotka i vrši pritisak na platni bilans zemlje. Tokovi svjetskih investicija su se vratili uzlaznom trendu 2013. godine.

U radu se analizira kretanje stranih investicija u svijetu, po grupacijama zemalja. Grupacije zemalja, predmet analize ovog rada u radu su: Azija, Latinska Amerika, Afrika, zemlje u tranziciji i razvijene zemlje. Najznačajnije zemlje neto izvoznici kapitala u svijetu su Evropska unija i SAD, a najveći uvoznici su rastuće azijske zemlje. Kao startni period za analizu se uzima 1990. godina, a krajnji 2013. godina. Dakle vremenska serija analize obuhvata ekonomske cikluse, tj. uzlet od devedesetih godina prošlog vijeka, te period globalne finansijske i ekonomske krize koja je trajala sve do kraja 2012. godine.

Ključne riječi: *FDI, razvijene zemlje, zemlje u razvoju, zemlje u tranziciji, ekonomska kriza.*

¹ Korespondentni autor: dr Ognjen Eric; E-mail: ericognjen@yahoo.com

UVODNA RAZMATRANJA: TEORIJA I PRAKSA STRANIH INVESTICIJA

Strane direktne investicije su globalna, aktualna ali i kontroverzna ekonomska tema. U literaturi preovladava stanovište da strane direktne investicije (FDI) podstiču ekonomski rast ali se sve češće mogu pročitati i suprotna mišljenja. Naučno relevantna istraživanja iz ove oblasti koriste se za nova naučna saznanja, i kreiranje nacionalnih ekonomskih politika. Na pozitivan odnos prema globalnoj mobilnosti investicija utiču povoljni trendovi tokova i stokova FDI. Iako na njih utiču brojni faktori, neki autori ih vežu za razvijena tržišta roba i kapitala, način proizvodnje i tehnologije, liberalne ekonomske politike, te ostale faktore: radnu snagu, kulturne i istorijske momente itd. (Sethi, Guisinger, Phelan, & Berg, 2003). Dakle, FDI su nezaobilazan razvojni resurs svih, a posebno tranzicionih zemalja. Lipsi (2001) je primjenio pokazatelje veličine i rasta tržišta da objasni priliv, odliv, neto tokove i stanje FDI. Koristio je varijable: nominalni GDP i bruto fiksne investicije. Zaključio je da stanje ulaznih i izlaznih FDI i njihovi tokovi imaju sličan trend tokom vremena. Ako se tržišta razlikuju po veličini, trendovi kretanja FDI se razlikuju. Atraktivnost određene zemlje za ulaganja FDI zavisi od brojnih uslova i faktora.

Dunning (1993) vidi faktore privlačenje kao specifične prednosti u prirodnim resursima, tehnologijama, dostupnom kapitalu i radnoj snazi. Dunning ističe značaj konkurentnosti. Smatra da atraktivnost zemlje u privlačenju stranih direktnih investicija (FDI) zavisi od konkurentnosti, mikroekonomske klime i makroekonomske stabilnosti. U tom kontekstu je važna uloga analize konkurentnosti. Uz Dunning-ovu teoriju razvoja i investicija ističu se istraživanja o podsticanju dinamičnog razvoja, tokovima FDI i uticaju vlade na povećanju opšte konkurentnosti (Buckley, & Castro, 1998). Dunning (2004) predstavlja tri preovlađujuće determinante lokacije zemlje primaoca: državne politike privlačenja stranih investicija, ekonomske determinante i podsticaje za razvoj biznisa. Ekonomsko okruženje se odnosi na resurse i kapacitete zemlje, dok su državne politike, strateški ciljevi, makroekonomske i mikroekonomske mjere vlade.

Od radova koji FDI vide kao faktor ubrzanja rasta, konkurentnosti i ulaganja u razvoj, i boljih ekonomskih i proizvodnih performansi na mikroekonomskom i makroekonomskom planu, ističu se studije: Wie and Lui (2006) i Buckley, Clegg and Weng (2005). Campos and Kinoshita (2008) ukazuju da ni veličina tržišta, ni niska cijena radne snage nisu značajne determinante FDI, u poređenju sa kvalitetom institucija.

Bevan and Estrin (2004) istražili su determinante direktnih stranih ulaganja u evropske tranzicione privrede pomoću panel analize bilateralnih FDI tokova između zapadnoevropskih i tranzicionih zemalja. Utvrdili su da na tokove direktnih ulaganja pozitivno utiču GDP zemalja ulagača i primaoca kapitala, kao i postupak pridruživanja i integracija u Evropsku uniju. Negativan uticaj imali su troškovi rada u zemlji domaćinu te udaljenost između dvije zemlje, što se objašnjava činjenicom da se preduzeća odlučuju za ulaganja na lokacijama sa nižim troškovima rada i bližim tržištima. Nakov (2004) panel metodom analizira uticaj FDI na GDP u dvadesetak tranzicionih zemalja, te uticaj FDI na GDP Mađarske koristeći kointegracionu analizu. Panel analiza pokazuje da FDI negativno utiče na kretanje GDP u tranzicionim ekonomijama. Kointegraciona analiza na slučaju Mađarske pokazuje kointegracionu vezu stranog kapitala i industrijske proizvodnje. U ovoj analizi, elastičnost GDP na promjenu FDI iznosi oko 0,5. Grendžerovim testom uo-

čava relevantnost FDI u objašnjavanju ekonomskog rasta, pa zaključuje da FDI uzrokuje u Grendžerovom smislu rast, dok rast u Grendžerovom smislu ne uzrokuje FDI.

Al-Iriani and Al-Shamsi (2007) koriste se Pedronijevom kointegracionom analizom za testiranje veze među FDI i privrednim rastom u šest zemalja Zaliva za period od 1970. do 2004. U istraživanju, dobijeni rezultati pokazuju dvosmjernu uzročnost među FDI i GDP u zemljama Zaliva.

Hisarciklilar, Kayam, Kayalica, and Ozkale (2006) istražuju odnos ekonomskog rasta, FDI i međunarodne trgovine za odabrane mediteranske zemlje od 1970. do 2003. Odnos između navedenih varijabli ispituje se dvodimenzionalnom kointegracionom analizom i pomoću dvostrukog Grendžerovoga test kauzalnosti. Za većinu ovih zemalja između varijabli su utvrđene neznčajne relacije.

Bogdan (2009) analizira uticaj FDI na ekonomski rast evropskih tranzicionih zemalja u periodu 1990-2005. Panel analizom testira hipotezu da veći dotok FDI potiče ekonomski rast tranzicionih zemalja. Rezultati nisu opravdali hipotezu jer se uticaj FDI na rast pokazao negativnim, ali ne i statistički značajnim, dok statistički značajnu ulogu na rast imaju makroekonomska stabilnost i otvorenost privrede. Utvrdio je da priliv FDI podstiču makroekonomska stabilnost i veličina tržišta.

Analizirajući stanje u BiH, Domazet (2016) smatra da su FDI doprinijele restrukturiranju nekih javnih kompanija, poboljšanju investicione klime i dijelom rastu zaposlenosti. Ipak, po njemu, ovi pokazatelji su ispod mogućnosti i potencijala FDI. Pregled istraživanja pokazuje različita istraživanja o uticaju FDI, efekata njihovog rasta i uloge stranih investicija u ubrzanju pozitivnih ekonomskih kretanja, prije svega rasta GDP. S obzirom na sve veći značaj u stručnoj ali i naučnim krugovima, u nastavku će se analizirati globalna svjetska kretanja stranih investicija sa naglaskom na predkrizni i krizni period, sa ciljem ekstrapolacije njihovog kretanja u budućnosti.

SAVREMENI GLOBALNI I GEOPOLITIČKI ASPEKTI KRETANJA STRANIH INVESTICIJA

Dosadašnje tokove stranih investicija karakteriše investiranje transnacionalnih kompanija iz razvijenih zemalja u zemlje u razvoju i tranzicione zemlje. Rastući trend stranih investicija je prekinut izbijanjem skorašnje finansijske krize u svijetu. Smanjen priliv investicija iz inostranstva otežao je finansiranje njihovog tekućeg računa, jer su istovremeno teže dolazile do zajmovnih sredstava na međunarodnom tržištu kapitala. Većina ovih zemalja su neto dužnici na međunarodnom tržištu kapitala, što ih je pokretalo na povećanje investicione privlačnosti za međunarodne investitore. Time su nastojale da smanje svoju izloženost zajmovnom tržištu. Iako strane investicije predstavljaju poželjan izvor finansiranja deficita tekućeg računa, neto priliv ovih sredstava vremenom generiše negativan saldo u računu dohotka i vrši pritisak na platni bilans zemlje.

Tokovi svjetskih investicija su se vratili uzlaznom trendu 2013. godine. Priliv stranih ulaganja porastao je za 9%, na 1,45 biliona dolara u 2013. Priliv stranih ulaganja je povećan u svim većim ekonomskim grupacijama (razvijenim, u razvoju i tranzicionim zemljama). Stanje stranih ulaganja (stok) poraslo je za 9%, ili 25,5 biliona dolara. Strana ulaganja dostigla 1,6 biliona dolara u 2014. godini, te 1,75 biliona dolara u 2015. godini i 1,85 biliona dolara u 2016. godini. Rast će uglavnom je podstaknut ulaganjima u razvi-

jenim ekonomijama, kao rezultat otpočetog oporavka. Osjetljivost nekih tržišta u nastajanju, politički rizici te regionalni sukobi bi mogli ugroziti očekivani porast tokova stranih investicija. Kao rezultat očekivanog rasta stranih investicija u razvijenim zemljama, regionalna distribucija ulaganja bi se mogla formirati prema “tradicionalnom obrascu” većeg učešća razvijenih zemalja u globalnom prilivu. Ipak, tokovi investicija u zemljama u razvoju će ostati na visokom nivou i u narednim godinama (UNCTAD, 2015).

Tokovi priliva stranih investicija zemalja u razvoju iznose 778 milijardi dolara, što čini 54 % globalnih priliva. Stopa rasta priliva u ovaj region je usporena na 7 %, u poređenju sa prosječnom stopom rasta od 17 %, prethodnih 10 godina. Azija je i dalje region sa najviše investicionih priliva, znatno iznad Evrope. Priliv stranih ulaganja je rastao i u drugim razvojnim regionima, Afrika (4%), Latinska Amerika i Karibi (6%, isključujući offshore finansijske centre). Strana ulaganja u razvijenim ekonomijama bilježe oporavak, nakon oštrog pada u 2012. Međutim, i dalje su na istorijski niskim učešćem u ukupnim globalnim tokovima (39%), i 57 % ispod vrhunca iz 2007. godine.

Tabela 1. Prilivi i odlivi stranih investicija u svijetu, 1990-2013 (milijardi dolara)

Prilivi stranih investicija									
Region/zemlja	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Razvijene zemlje	173	1142	1323	1032	619	703	880	517	566
Evropska unija	97	703	864	551	363	384	490	216	246
SAD	48	314	216	306	144	198	224	161	188
Japan	2	8	23	24	12	-1	-2	2	2
ZUR	35	267	591	669	533	648	725	729	778
Kina	3	41	84	108	95	115	124	121	124
Hong Kong, Kina	3	71	62	67	54	83	96	75	77
Svijet	208	1415	2002	1819	1222	1422	1700	1330	1452
Odlivi stranih investicija									
Region/zemlja	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Razvijene zemlje	230	1091	1889	1599	846	989	1216	853	857
Evropska unija	131	809	1258	984	384	483	585	238	250
SAD	31	143	394	308	288	278	387	367	338
Japan	51	32	74	128	75	56	108	123	136
ZUR	11	147	327	338	277	421	423	440	454
Kina	1	1	27	56	57	69	75	88	101
Hong Kong, Kina	2	70	68	57	58	98	96	88	92
Svijet	241	1241	2267	1999	1171	1468	1712	1347	1411

Izvor: UNCTAD (2015), [www.unctad.org/FDIstatistics; pristupljeno: 09.3. 2018.]

Zemlje u razvoju i tranzicione zemlje čine polovinu među prvorangiranih 20 zemalja po prilivu stranih ulaganja. Meksiko je na desetom mjestu. Kina je zabilježila do sada najveći priliv, i ostala drugi primaoc investicija u svijetu. Strana ulaganja, koja se

odnose na transnacionalne korporacije iz zemalja u razvoju, iznose 454 milijardi dolara. Zajedno s tranzicionim ekonomijama, čine 39 % globalnih odliva ulaganja. Taj podatak sa početka 2000-tih je bio samo 12 %.

REGIONALNI TREND OVI STRANIH ULAGANJA U SVIJETU

Azija. Ukupan priliv stranih ulaganja u Aziju je 426 milijarde dolara u 2013. godini, što čini gotovo 30 % globalnog priliva investicija. Priliv stranih ulaganja u Istočnoj Aziji je porastao za 2%, na 221 milijardu dolara. Stabilne performanse podregiona podstiču priliv stranih ulaganja u Kinu, Južnu Koreju i Tajvan. S prilivom od 124 milijarde dolara u 2013. godini, Kina je na drugom mjestu u svijetu. U međuvremenu, odliv ulaganja iz Kine je porastao za 15 %, na 101 milijarde dolara, podstaknut projektima u razvijenim zemljama. Nastavkom ovog trenda, očekuje se da će odlivi kapitala iz zemlje nadmašiti prilive, u roku od dvije do tri godine. U Hong Kongu je primjetno povećanje priliva investicija na 77 milijardi dolara. Priliv u jugoistočnoj Aziji porastao je za 7 %, na 125 milijardi dolara. Od toga Singapur učestvuje sa 50%. Više od 15 godina, proaktivni naponi regionalne investicione saradnje u Istočnoj i Jugoistočnoj Aziji, doprinijeli su porastu ukupnih stranih ulaganja, te intra-regionalnim investicijama. Intra-regionalne investicije u infrastrukturu i proizvodnju, donose razvojne mogućnosti za niskodohodovne zemlje ovog podregiona, kao što su Laos i Mjanmar. Priliv investicija u Južnoj Aziji porastao za 10%, na 36 milijardi dolara u 2013. godini. Najveći primaoc stranih ulaganja u podregionu je Indija, sa porastom od 17%, tj. 28 milijardi dolara. Uspostavljeni su ekonomski koridori koji povezuju Južnu, Istočnu i Jugoistočnu Aziju (Bangladeš-Kina-Indija-Mjanmar, te Ekonomski koridor Kina-Pakistan). To će poboljšati povezanost između azijskih podregiona i pružiti mogućnosti za regionalnu ekonomsku suradnju. Tokovi stranih investicija u Zapadnoj Aziji su smanjeni za 9% u 2013. godini, na 44 milijarde dolara. Konstantne regionalne tenzije i politička nesigurnost odvraćaju ulaganja investitora, iako postoje razlike među zemljama.

Latinska Amerika. Strana ulaganja u Latinskoj Americi i Karibima dostigla su 292 milijardi dolara u 2013. godini. Iako najvećem primaocu investicija, Brazilu, je uočen blagi pad, za 2%, uprkos povećanju tokova u primarnom sektoru. Inostrana ulaganja u Čileu i Argentini su pala za 29 % i 25 %, respektivno, tj. na 20 milijarde dolara i 9 milijardi dolara. Tokovi strane investicije Perua smanjeni su za 17 %, na 10 milijardi dolara. Nasuprot tome, prilivi investicija u Kolumbiju su povećani za 8 posto, na 17 milijardi dolara, uglavnom kao rezultat prekograničnih merđžera i akvizicija u energetiku i bankarstvo. Prilivi Srednje Amerike i Kariba (isključujući offshore finansijske centre) povećani su za 64 posto, na 49 milijarde dolara, od toga je priliv u Meksiko 38 milijardi dolara. Registrovan je priliv u Panami (61%), Kosta Riki (14%), Gvatemali i Nikaragvi (5%). Odliv ulaganja iz Latinske Amerike i Kariba (isključujući offshore finansijske centre) opao je za 31 %, na 33 milijarde dolara, zbog zastoja akvizicija u inostranstvu, te otplate kredita matičnim brazilskim i čileanskim kompanijama od strane filijala u inostranstvu. U ovom regionu se otvaraju nove mogućnosti za buduća strana ulaganja, posebno u industriju nafte dobijene iz škriljca u Argentini. Takođe, sektorske reforme u Meksiku, mogle bi biti pozitivan signal za značajna strana ulaganja.

Afrika. Priliv stranih ulaganja u Afriku je porastao za 4 posto, na 57 milijarde dolara u 2014. godini. Odnose se na međunarodne market-seeking i infrastrukturne investicije. Očekivanja su u smjeru daljeg rasta, i to u privlačenju ulaganja u potrošački orijentisane industrije, uključujući hranu, turizam, finansije i maloprodaju. Ukupni porast je vođen rastom investicija u istočnom i južnom Afričkom podregionu, dok je u ostalim primjetan pad investicija. U Južnoj Africi, tokovi su gotovo udvostručeni, na 13 milijardi dolara, uglavnom zbog tokova u Južnoafričkoj republici i Mozambiku. U obje zemlje, infrastruktura je preovlađujuća, ali i investicije u sektor plina. Na istoku Afrike, priliv strane investicije je porastao za 15%, ili 6,2 milijardi dolara. Odnose se na porast tokova u Etiopiji i Keniji. Kenija postaje atraktivno poslovno središte, ne samo za istraživanja nafte i plina, nego i proizvodnje i trgovine. Etiopljanska industrijska strategija posjeduje potencijal privlačenja azijskog kapitala, te na taj način može razvijati svoju proizvodnu bazu. Tokovi strane investicije u podregionu Sjeverne Afrike su smanjeni za 7 %, na 15 milijardi dolara. Takođe je uočen pad priliva investicija u Centralnoj i Zapadnoj Africi za 8 i 14 milijardi dolara, respektivno, najvećim dijelom zbog političkih i sigurnosnih rizika. Intra-afričke investicije su u porastu, a vodeće zemlje porijekla intra-afričkih investicija su Južno-afrička republika, Kenija i Nigerija. Između 2009. i 2013. godine, udio prekograničnih greenfield investicija, koje potiču iz Afrike povećane su na 18%. Intra-afrički projekti su koncentrisani u proizvodnji i uslugama. Samo je 3 % vrijednosti intra-regionalnih greenfield projekata, u poređenju sa 24 % izvan-regionalnih greenfield projekata (tokom 2009-2013).

Zemlje u tranziciji. Priliv stranih ulaganja u tranzicionim ekonomijama povećan je za 28 %, na 108 milijardi dolara u 2013. godini. U Jugoistočnoj Evropi, prilivi su povećani sa 2,6 milijarde dolara u 2012. godini, na 3,7 milijardi u 2013. Investicije su podstaknute privatizacijom preostalih firmi u državnom vlasništvu. Kada se posmatra Zajednica Nezavisnih Država (ZND), 28% više priliva investicija 2013. godine je zbog rasta priliva u Ruskoj Federaciji. Izgledi budućih priliva investicija u tranzicione zemlje su neizvjesni, zbog regionalnih bezbjednosno-političkih nestabilnosti u odnosima Rusije sa zemljama Sjeveroatlanskog saveza.

U 2013. godini, ulaganja iz regiona u inostranstvo su porasla za 84%, ili 99 milijardi dolara. Kao i proteklih godina, ruske kompanije su bile nosioci većine tih investicija. Vrijednost prekograničnih merdžera i akvizicija iz regiona je porastao više od šest puta, a greenfield investicije su porasle za 87%, na 19 milijardi dolara. Tokom protekle decenije, tranzicione zemlje su najbrže rastući region dolaznih i odlaznih investicija. Zemlje EU su najvažniji partneri, kao investitor i primatelj. Unija ima najveći udio u fondu stranih ulaganja u regionu, sa učešćem većim od dvije trećine od ukupnih. U zemljama bivšeg Sovjetskog saveza, većina primljenih investicija odlazi u resursno orjentisane, potrošačke sektore. U jugoistočnoj Evropi, ulaganja EU podstaknuta su privatizacijom, ali i niskim troškovima proizvodnje, te mogućnošću članstva ovih zemalja u EU. Odlazne investicije iz tranzicionih privreda, u zemlje EU, najvećim dijelom dolaze iz Ruske Federacije. Investitori ulažu u stratešku imovinu na tržištu Evropske unije, uključujući i downstream djelatnosti u energetske industriji, te proizvodne djelatnosti više faze prerade.

Razvijene zemlje. Nakon oštrog pada u 2012. godine, priliv investicija u razvijenim ekonomijama svijeta se oporavio u 2013., te iznosio 566 milijardi dolara, što je povećanje od 9 %. Priliv u Evropskoj uniji je 246 milijardi dolara (porast 14 %), što je manje za 30 % od vrhunca iz 2007. godine. Prilivi kapitala u Sjevernoj Americi su bili

250 milijardi dolara, a Sjedinjene Američke Države su povećale priliv za 17 %, na 188 milijardi dolara, što ih čini najvećim svjetskim primaocem investicija. Odlazne investicije iz razvijenih zemalja iznose 857 milijardi dolara u 2013. godini, gotovo nepromijenjeno u odnosu na prethodnu godinu. Oporavak privrede u 2013. godini u Evropi i nastavak širenja ulaganja iz Japana, uticali su na smanjene odlive kapitala iz Sjeverne Amerike. Odlazne investicije iz Evrope su se povećale za 10 %, na 329 milijardi dolara. Švicarska je postala najveći evropski investitor. Nasuprot ovog trenda, u Francuskoj, Njemačkoj i Velikoj Britaniji je registrovan pad odlaznih ulaganja.

Odlazne investicije iz Sjeverne Amerike su smanjene za 10 %, na 381 milijardi dolara, dijelom i zato što su Sjedinjene Države povukle sredstva svojih fondova iz Evrope, na lokalno tržište obveznica. Odliv kapitala iz Japana raste treću godinu za redom, i iznosi 136 milijardi dolara u 2013. godini.

Prilivi i odlivi investicija razvijenih zemalja su na 45% nivou iz 2007. godine. U pogledu globalnog učešća, razvijene zemlje učestvuju sa 39% ukupnog priliva i 61% ukupnih odliva, što je na istorijski niskom nivou. Iako se udio transatlantskih tokova ulaganja smanjio u posljednjih nekoliko godina, EU i Sjedinjene Države su važni investicioni partneri - više nego što implicira njihova veličina ekonomija ili obim bilateralnih trgovinskih tokova. Od ukupno primljenih stranih investicija u Sjedinjenim državama, 62% učestvuju zemlje Evropske unije, a 50% odlaznih investicija iz Sjedinjenih država se nalazi u EU. Gledano iz ugla Evropske unije, jednu trećinu tokova stranih ulaganja čine investicije Sjedinjenih država.

Tabela 2. *Ulazni i izlazni fond stranih investicija, po regionu/zemlji, 1990-2013. (milijardi dolara)*

Ulazni fond									
Region/zemlja	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Razvijene zemlje	1.564	5.682	12.842	10.857	12.470	13.041	13.426	14.536	16.053
Evropska unija	762	2.353	7.589	6.702	7.471	7.314	7.482	8.020	8.583
SAD	540	2.783	3.551	2.486	2.995	3.422	3.510	3.924	4.935
Japan	10	50	133	203	200	215	226	205	171
ZUR	514	1.771	4.660	4.424	5.364	6.597	6.943	7.945	8.483
Kina	21	193	327	378	473	588	712	833	957
Hong Kong, Kina	202	492	1.227	873	994	1.163	1.185	1.356	1.444
Svijet	2.078	7.511	18.136	15.680	18.428	20.371	21.117	23.304	25.464
Izlazni fond									
Region/zemlja	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Razvijene zemlje	1.947	7.100	16.350	13.709	16.298	17.400	17.521	18.859	20.765
Evropska unija	809	3.509	8.742	8.188	9.118	9.315	9.518	9.830	10.617
SAD	732	2.694	5.275	3.102	4.322	4.810	4.514	5.250	6.350
Japan	201	278	543	680	741	831	963	1.055	993
ZUR	141	888	2.604	2.579	2.958	3.486	3.983	4.601	4.993
Kina	4	28	118	184	246	317	425	513	614
Hong Kong, Kina	12	436	1.108	858	929	1.039	1.129	1.274	1.352
Svijet	.088	8.008	19.343	16.519	19.589	21.289	21.913	23.916	26.313

Izvor: UNCTAD (2015) [www.unctad.org/FDIstatistics ; pristupljeno: 09.3.2018.]

Stanje ulaznih strane investicija u EU u 2013. godini poraslo je za 11,26 puta u odnosu na 1990. godinu, u SAD za 9,14 puta, Japanu 17,1 puta, ZUR 16,5 puta, Kini 45 puta, Hong Kongu 7,14 puta, a u Svijetu 12,25 puta. Prosječna godišnja stopa rasta fonda ulaznih strane investicija u EU u periodu 1990-2013. godine je iznosila 11,1%, i bila je neznatno manja od prosječne stope rasta fonda izlaznih investicija od 11,84%. Finansijska kriza je uslovlila pad stanja ulaznih stranih investicija u EU u 2008. u odnosu na 2007. godinu za 11,7 %. Već u narednoj godini poraslo je stanje za 11,47%, da bi u 2010. godini ponovo uslijedio pad za 2,1%, tako da je stanje u 2010. godini bilo za 3,6% manje od vrhunca u 2007. godini. Evropska unija je 2008. godine bila nosilac 42,7% svjetskih dolaznih investicija, koji je 2009. godine opao na 40,54%, 2010. godine na 35,9%, te 2011. godine na 35,4%, 2012. na 34,4%, a 2013. na 33,7 ukupnih dolaznih investicija. Sličan trend se uočava kada su u pitanju i odlazne investicije iz EU.

SAD su drugi po veličini svjetski izvoznik stranih investicija, gdje je stanje izlaznih investicija u 2013. godini bilo veće od izlaznih investicija za 1.450 milijardi dolara. Učešće SAD u svjetskim ulaznim investicijama u 2013. godini je 19,38%, i odlaznim 24,13%.

Kada se posmatra stanje stranih investicija u zemljama u razvoju (ZUR), uočava se da je fond ulaznih investicija rastao po prosječnoj godišnjoj stopi od 12,96% u periodu od 1990-2013. godine, dok je fond izlaznih investicija rastao po stopi od 15,1%. Mada je dinamika rasta izlaznih investicija bila jača od dinamike ulaznih investicija, ZUR su i dalje neto uvoznice kapitala (stanje ulaznih investicija u 2013. godini je bilo veće od izlaznih investicija za 3.490 milijardi dolara i činilo 33,1% stanja ulaznih strane investicijeu svijetu).

Tabela 3. *Neto međunarodni merđžeri i akvizicije, 1990-2013 (milijardi dolara)*

Neto kupovina region/zemlja	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Razvijene zemlje	85	895	870	486	192	226	430	184	152
Evropska unija	53	659	538	322	121	23	141	19	-1
SAD	12	111	184	-26	24	86	137	72	59
Japan	13	3	30	50	17	31	62	38	55
ZUR	9	60	146	116	78	102	105	128	129
Kina	1	-0	2	36	23	31	37	38	50
Hong Kong, Kina	1	40	-9	1	6	13	10	16	17
Svijet	98	959	1045	626	285	349	556	332	349
Neto prodaja region/zemlja	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Razvijene zemlje	89	869	916	480	237	260	439	269	240
Evropska unija	39	491	533	261	119	118	185	129	121
SAD	36	252	181	222	66	84	147	66	60
Japan	0	12	19	10	-6	7	5	2	4
ZUR	10	89	97	121	42	85	85	56	113
Kina	-	38	8	18	11	7	12	10	27
Hong Kong, Kina	0	2	8	9	3	13	2	3	0
Svijet	98	959	1045	626	285	349	556	332	349

Izvor: UNCTAD (2015), [www.unctad.org/FDIstatistics; pristupljeno 10.03.2018.]

Za razliku od devedesetih godina prošlog vijeka, kad su merdžeri i akvizicije predstavljali dominantan vid priliva stranih investicija, nakon 2005. godine situacija se promjenila u korist grinfild investicija. Ovaj vid investiranja je činio oko 24% ukupnog priliva investicija u svijetu 2013. godine. U zemljama u razvoju ovaj vid investiranja je činio oko 17%, u EU oko 49%, a u SAD oko 31,9% ukupnih investicija. Naročito se isti-če trend rasta grinfild investicija na tržištima u nastajanju. Zemlje iz ove grupe, nastoje da mjerama ekonomske politike podstaknu veći priliv ovih investicija, jer računaju sa preli-vanjem tehnologije u zemlju, a i nezadužuju se na tržištu kapitala. Glavni izvori grinfild investicija u 2013.godini, prema vrijednosti su Evropska unija, ZUR i SAD, dok se kao glavna destinacija javljaju ZUR, zatim EU i SAD.

ZAKLJUČAK

U globalnoj ekonomiji FDI predstavljaju najznačajniji oblik međunarodnih po-slovnih aktivnosti. Ne podrazumijevaju samo prekogranično kretanje kapitala, već tran-sfer tehnologije i znanja, te se smatra da doprinose povećanju ukupne proizvodnje, rastu konkurentnosti, zaposlenosti i međunarodnoj trgovini.

Zemlje u razvoju i tranzicione zemlje čine polovinu među prvorangiranih 20 zemalja po prilivu stranih ulaganja. Kina je zabilježila do sada najveći priliv, i ostala drugi primaoc investicija u svijetu. U pogledu globalnog učešća, razvijene zemlje su 2012. godine učestvovala sa dvije petine ukupnog priliva i preko polovine ukupnih svjet-skih odliva. Iako se udio transatlantskih tokova ulaganja smanjio u posljednjih nekoliko godina, EU i Sjedinjene Države su važni investicioni partneri - više nego što implicira njihova veličina ekonomija ili obim bilateralnih trgovinskih tokova. Od ukupno primlje-nih stranih investicija u Sjedinjenim državama, 62% učestvuju zemlje Evropske unije, a 50% odlaznih investicija iz Sjedinjenih država se nalazi u EU. Gledano iz ugla Evropske unije, jednu trećinu tokova stranih ulaganja čine investicije Sjedinjenih država. Stanje ulaznih stranih investicija u EU u 2013. godini poraslo je za 11,26 puta u odnosu na 1990. godinu, u SAD za 9,14 puta, Japanu 17,1 puta, Kini 45 puta, a u Svijetu 12,25 puta. Pro-sječna godišnja stopa rasta fonda ulaznih stranih investicija u EU u periodu 1990-2013. godine je iznosila 11,1%, i bila je neznatno manja od prosječne stope rasta fonda izlaznih investicija od 11,84%

Rastući trend stranih investicija je prekinut izbijanjem skorašnje finansijske kri-ze u svijetu. Smanjen priliv investicija iz inostranstva otežao je finansiranje tekućeg raču-na ekonomija zavisnih od uvoznog kapitala, jer su istovremeno teže dolazile do zajmov-nih sredstava na međunarodnom tržištu kapitala. Finansijska kriza je uslovila pad stanja ulaznih stranih investicija i u EU u 2008. u odnosu na 2007.godinu za 11,7 %. Evropska unija je 2008. godine bila nosilac 42,7% svjetskih dolaznih investicija, koji je 2009. go-dine opao na 40,54%. Taj trend je nastavljen i narednih godina da bi 2013. godine, učešće EU u ukupnim svjetskim investicijama bilo nivou 33,7% ukupnih svjetskih dolaznih in-vesticija. Sličan trend se uočava kada su u pitanju i EU odlazne investicije. SAD su drugi po veličini svjetski izvoznik stranih investicija, gdje je stanje izlaznih investicija u 2013. godini bilo veće od izlaznih investicija za 1.450 milijardi dolara. Učešće SAD u svjetskim ulaznim investicijama u 2013. godini je 19,38%, i odlaznim 24,13%.

Tokovi svjetskih investicija su se vratili uzlaznom trendu 2013. godine. Rast je uglavnom podstaknut ulaganjima u razvijenim ekonomijama, kao rezultat otpočetog oporavka. Osjetljivost nekih tržišta u nastajanju, politički rizici te regionalni sukobi predstavljaju opasnost za buduće tokove stranih investicija. Kao rezultat očekivanog rasta stranih investicija u razvijenim zemljama, regionalna distribucija ulaganja bi se mogla formirati prema obrascu većeg učešća razvijenih zemalja u globalnom prilivu. Ipak, tokovi investicija u zemljama u razvoju tendiraju da ostanu na visokom nivou i u narednim godinama.

LITERATURA

- Al-Iriani, M., & Al-Shamsi, F. (2007). Foreign Direct Investment and Economic Growth in the GCC Countries: A Casualty Investigation Using Heterogeneous Panel Analysis'. *MEEA Annual Meeting*. January 4-7. Loyola university. Chicago. Preuzeto sa: <http://www.luc.edu>
- Bevan, A., & Estrin, S. (2004). The determinants of foreign direct investment into European transition economies, *Journal of Comparative Economics*, Vol. 32, pp. 775.-787. Preuzeto sa:
<http://emit-project.net/wp-content/uploads/2012/11/sug33.pdf>
- Bogdan, Ž. (2009). Utjecaj FDI-ja na gospodarski rast europskih tranzicijskih zemalja, *Seriya članaka u nastajanju, Ekonomski fakultet Zagreb, 06*. Preuzeto sa:
<http://web.efzg.hr/repec/pdf/Clanak%2009-06.pdf>
- Buckley, P.J., Clegg J., & Weng C.(2005). The impact of inward FDI on the performance of Chinese Manufacturing. *Journal of International Business Studies* 33 (3): 637-655. DOI: 10.1057/palgrave.jibs.8491037
- Buckley, P. J., & Castro, F.B., (1998). The investment development path: The case of Portugal. *Transnational Corporations*, vol. 7, no.1: pp 1-15. Preuzeto sa: <https://www.fep.up.pt/docentes/pcosme/Artigos/13-TC.pdf>
- Domazet, A. (2016). Foreign direct investment in Bosnia and Herzegovina: From The Delusions of Neoliberalism to drivers of Economic Growth. *Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina . Conference proceedings: The Dayton Peace Agreement and the future of Bosnia and Herzegovina, Vol. 7, pp.126-145*. Preuzeto sa:
http://www.anubih.ba/images/publikacije/posebna_izdanja/ODN/07_osebna_izdanja_CLXVI%20_7/07_osebna_izdanja_CLXVI%20_7.pdf
- Dunning, J.H. (2004). Institutional Reform, FDI and European Transition Economies. *Henley Business School, University of Reading, WhiteknightsReading*. <http://www.henley.ac.uk/web/FILES/management/014.pdf>
- Dunning, J. H. (1993). *Multinational enetrprises and the global economy*. Workingham: Addison Wesley.
- Campos, N. F., & Kinoshita, Y. (2008). Foreign Direct Investment and Structural Reforms: Panel Evidence from Eastern Europe and Latin America. *IMF Working Papers, WP/07/190*. Preuzeto sa: <https://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2008/strureform/pdf/foreign.pdf>

- Lipsey, R. E. (2001). Foreign Direct Investors in Three Financial Crises, NBER Working Paper Series, No. 8084. Retrieved from: <http://www.nber.org/papers/w8084.pdf>
- Nakov, A., (2004). Foreign Direct Investment and Growth in Transition: Panel Data and Time Series Evidence, 1991-2001, Croatian International Relations Review, (10), 34-35:7-16. Preuzeto sa: <http://hrcak.srce.hr/6674>
- Hisarciklilar, M., Kayam, S.S., Kayalica, M.O., & Ozkale, N.L. (2006). Foreign Direct Investment and Growth in Mediterranean Countries, Euro-Mediterranean observatory, <http://emo.pspa.uoa.gr/data/papers/2-papers.pdf>
- Sethi, D., Guisinger S. E., Phelan, S. E., & Berg, D. M., (2003). Trends in foreign direct investment flows: A theoretical and empirical analyses. Journal of International Business Studies 34 (4): 315–326. DOI: 10.2307/3557177
- Wie Y., & Lui, X. (2006). Productivity spillovers from R&D, exports and FDI in China's manufacturing sector. Journal of International Business Studies 37 (7): 554-577. DOI: 10.1057/palgrave.jibs.8400209
- UNCTAD (2015). World Investment Prospects Survey 2010-2015. New York and Geneva: United Nations Conference on Trade and Development. Preuzeto sa: <http://www.unctad.org>